

Ефективність виробництва зернових культур у сільськогосподарських підприємствах Київської області

Постановка проблеми. Однією з найпріоритетніших галузей сільського господарства як України в цілому, так і Київської області є зернова. Вона забезпечує близько 25% валової продукції та 36% прибутку від виробництва й реалізації сільськогосподарської продукції регіону. Зернова продукція – це сировина для виробництва продовольства рослинного і тваринного походження, а відтак від функціонування зернової галузі залежить розв'язання проблем продовольчої безпеки держави. Водночас високі врожаї зернових культур дають змогу нарощувати обсяги експорту на тлі постійно зростаючого попиту на світовому ринку та займати досить високі позиції серед світових експортерів зернових. Дуалізм у векторах розвитку зернового ринку України й необхідність здійснення державної регуляторної політики зумовлюють актуальність проблеми ефективного виробництва зернових культур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам економічної ефективності сільськогосподарського виробництва в цілому та в галузевому розрізі присвятили свої дослідження такі вчені, як В. Андрійчук [1], О. Боднар [2], Н. Борхунов [3], І. Лукінов [4], І. Кобута, З. Ніколаєва, Б. Пасхавер [5], В. Протасов, П. Саблук [6], О. Сторожук, Л. Худолій [8], О. Шпичак [7, 9] та іноземні науковці [12-15]. У сучасних ринкових умовах питання достатньої й стабільної доходності виробництва зернових у конкретному регіоні вимагає поглибленого дослідження.

Мета статті – визначення економічної ефективності виробництва зернових культур

у сільськогосподарських підприємствах Київської області як одного з основних чинників забезпечення їх конкурентоспроможності.

Виклад основних результатів дослідження. Узагальнюючими показниками, що визначають конкурентоспроможність сільськогосподарського виробництва і характеризують економічну ефективність, є: виробництво валової продукції на 1 га сільськогосподарських угідь, собівартість та якість продукції, чистий прибуток від реалізації 1 т продукції й із розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, рівень рентабельності, доступність ціни для споживача [7].

Становить інтерес порівняльний аналіз показників економічної ефективності виробництва основних видів зернових (пшениці, ячменю та кукурудзи) у сільськогосподарських підприємствах Київської області з показниками у середньому по Україні. Слід зазначити, що по цих видах зернових рівень рентабельності в регіоні вищий. Також сільськогосподарські товаровиробники області одержують вищу врожайність ячменю й кукурудзи, зокрема, у 2011 році перевищення середнього рівня становило 6% ячменю і 18% кукурудзи (табл.1). Водночас урожайність пшениці нижча на 10%, проте менші витрати та вигідніша ціна реалізації, зумовлена вищою якістю вирощеної продукції, уможливили одержати більше прибутку з розрахунку на 1 га, який становив 765 грн, що на 51% більше, ніж у середньому по Україні.

Аналіз формування виробничих витрат пшениці у товаровиробників області показує, що найбільшу частку (25%) мають витрати на мінеральні добрива, що на 10% вищі ніж у середньому по Україні (табл. 2). Отже, підприємства регіону концентрують

* Науковий керівник – О.М. Шпичак, доктор економічних наук, професор, академік НААН.

© М.М. Паламарчук, 2013

фінансові ресурси на тих позиціях, які сприяють підвищенню врожайності та поліпшенню якості продукції. Усі інші статті витрат із розрахунку на 1 га нижчі, зокрема на

оплату праці – на 4%, амортизація – на 7%, що дало змогу одержати суму виробничих витрат на 1 га меншу, порівняно з результатами в цілому по Україні.

1. Економічна ефективність виробництва зернових у сільськогосподарських підприємствах України та Київської області у 2011 році

Показники	Пшениця		Зіставлення Київської області та України, (%) +/-	Ячмінь		Зіставлення Київської області та України, (%) +/-	Кукурудза		Зіставлення Київської області та України, (%) +/-
	Україна	Київська область		Україна	Київська область		Україна	Київська область	
Урожайність, ц/га	34,9	31,4	90,0	25,9	27,53	106,3	70,5	83	117,7
Виробничі витрати, грн:									
на 1 га	3 269	3128	95,7	2 603	3004	115,4	5 213	5929	113,7
на 1 т	937,2	997,4	106,4	1006,3	1091	108,4	739	714,3	96,6
Рівень товарності, %	73	77,3	+4,3	67,6	67	-0,6	68,9	74,7	+5,8
Повна собівартість 1 т, грн	1128,2	1068,3	94,7	1158,9	1220	105,3	977,2	903,2	92,4
Ціна реалізації 1 т, грн	1327	1383,8	104,3	1344,3	1449	107,8	1354,3	1322,6	97,7
Прибуток від реалізації 1 т, грн	198,8	315,5	158,7	185,4	229	123,5	377	419,4	111,2
Прибуток від реалізації з 1 га, грн	506,7	764,6	150,9	324,3	422,8	130,4	1830,6	2600,0	142,0
Рентабельність, %	17,6	29,5	11,9	16	18,8	2,8	38,6	46,4	7,9

Джерело: Розрахунки автора на основі даних статистичного бюлетеня «Основні економічні показники виробництва продукції сільськогосподарства в сільськогосподарських підприємствах за 2011 рік».

Вищий рівень урожайності ячменю досягнуто завдяки інтенсифікації виробництва в регіоні, що потребує в свою чергу більше фінансових ресурсів. Так, розмір виробничих витрат на 1 га на 15% перевищує показник у цілому по Україні. Найвищу частку в

їх структурі мають витрати на придбання мінеральних добрив, проте їх розмір порівняно невисокий (див. табл. 2). Товаровиробники ячменю одержали на 30% більше прибутку на 1 га порівняно із середніми показниками по Україні, що становить 423 грн.

2. Структура витрат на виробництво окремих видів зернових культур у 2011 році в Україні й Київській області

Показник	Пшениця				Ячмінь				Кукурудза			
	Україна		Київська область		Україна		Київська область		Україна		Київська область	
	Витрати на 1 га, грн	Структура, %	Витрати на 1 га, грн	Структура, %	Витрати на 1 га, грн	Структура, %	Витрати на 1 га, грн	Структура, %	Витрати на 1 га, грн	Структура, %	Витрати на 1 га, грн	Структура, %
Прямі матеріальні витрати	2234,68	68,4	2218,99	70,9	1731,9	66,5	1986,41	66,1	3755,07	72,0	4164,78	70,2
насіння та посадковий матеріал	328,01	10,0	312,06	10,0	318,7	12,2	348,22	11,6	775,68	14,9	892,80	15,1
мінеральні добрива	700,06	21,4	769,87	24,6	455,6	17,5	497,62	16,6	888,69	17,0	1016,42	17,1
нафтопродукти	472,98	14,5	427,24	13,7	424,8	16,3	450,74	15,0	667,26	12,8	734,09	12,4
оплата послуг і робіт сторонніх організацій	303,80	9,3	295,35	9,4	226,9	8,7	305,62	10,2	722,95	13,9	805,43	13,6
решта матеріальних витрат	429,83	13,1	414,48	13,3	306,0	11,8	384,21	12,8	700,48	13,4	716,04	12,1
Прямі витрати на оплату праці	243,71	7,5	233,87	7,5	214,1	8,2	260,46	8,7	292,18	5,6	333,40	5,6
Інші прямі та загальновиробничі витрати	790,76	24,2	674,85	21,6	656,7	25,2	757,16	25,2	1165,58	22,4	1430,82	24,1

амортизація необоротних активів	182,75	5,6	170,64	5,5	152,4	5,9	189,85	6,3	239,62	4,6	306,08	5,2
відрахування на соціальні заходи	88,04	2,7	82,54	2,6	78,1	3,0	97,01	3,2	107,84	2,1	113,14	1,9
решта інших прямих і загально-виробничих витрат	519,96	15,9	421,67	13,5	426,2	16,4	470,30	15,7	818,12	15,7	1011,60	17,1
Виробничі витрати, всього	3269,14	100,0	3127,71	100,0	2602,7	100,0	3004,03	100,0	5212,83	100	5929,00	100,0

Джерело: Розрахунки автора на основі даних статистичного бюлетеня «Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2011 рік».

Цікава ситуація спостерігається при вирощуванні кукурудзи. Завдяки вищому рівню врожайності культури в області одержано нижчі витрати на одиницю продукції та більше прибутку з розрахунку на одиницю площі, що становить 2600 грн порівняно з 1830 грн у середньому по Україні. Нижчий рівень ціни та менші витрати на одиницю продукції дали змогу товаровиробникам кукурудзи Київської області бути більш конкурентоспроможними порівняно з іншими регіонами. Аналіз формування статей витрат показує, що витрати на амортизацію перевищують середній показник по Україні на

28%, більше уваги приділяється дотриманню технології вирощування культури, витрати на мінеральні добрива й насіння вищі на 15%. Підтвердженням цього також є результати порівняльного аналізу індексів зміни врожайності та вартості статей витрат на виробництво кукурудзи в 2011 році в сільськогосподарських підприємствах Київської області (рис. 1) Як бачимо, на кожний центнер приросту врожайності кукурудзи найбільше витрат припадає саме на такі статті: мінеральні добрива, насіння та нафтопродукти.

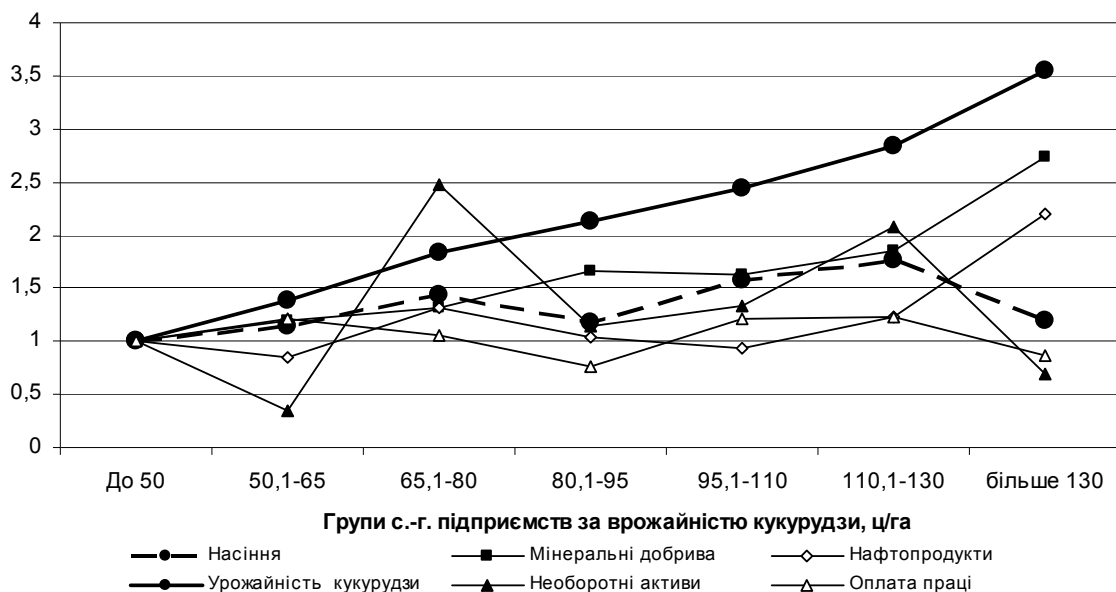

Рис. 1. Індеси урожайності та вартості окремих статей виробничих витрат кукурудзи у сільськогосподарських підприємствах Київської області

Джерело: Розрахунки автора на основі даних статистичної форми № 50-сг.

Якщо для одержання 42 ц з 1 га на мінеральні добрива та насіння у 2011 році необхідно було витратити 668 і 696 грн, то при врожайності 118 ц з 1 га витрати зростають до 1240 та 1230 грн відповідно, тобто з підвищенням врожайності кукурудзи в 2,8 раза витрати зростають в 1,8 раза. При цьому у

групах підприємств з урожайністю до 130 ц/га розмір цих витрат однаковий. При врожайності понад 130 ц/га витрати на насіння з розрахунку на 1 га знижуються на 30%, а на придбання мінеральних добрив – на 48%. Це дає підстави стверджувати, що в

області сконцентровані великотоварні кукурудзосійні господарства.

Як бачимо, вирощування кукурудзи вимагає значних фінансових вкладень. Сільськогосподарські підприємства Київської області у 2011 році витратили на 1 га для цієї культури 5930 грн, що вище порівняно з пшеницею та ячменем в 1,9 раза. Проте висока врожайність кукурудзи і зростаючий попит на світовому ринку, що формує внутрішню цінову кон'юнктуру ринку фуражних культур, зумовлюють вищий рівень рентабельності серед інших зернових культур та вищу конкурентоспроможність порівняно з іншими фуражними культурами.

Одним із факторів, що зумовлюють одержання високих урожаїв кукурудзи, є використання сільськогосподарськими товаровиробниками високоякісного посівного матеріалу [7,12], що можна підтвердити на прикладі підприємств Київської області, яка має практично найпотужнішу базу для виробництва насіння зернових культур України завдяки наявності сприятливих ґрунтово-кліматичних і економічних умов. У межах області функціонують шість державних селекційних науково-дослідних установ, яким безпосередньо підпорядковано 14 дослідних станцій та дослідних господарств. Поряд із державними, тут працюють п'ять селекційних установ недержавної форми власності, міститься один із найбільших наукових селекційних потенціалів у країні. Виробництвом насінневого матеріалу займаються 73 насінних підприємств, які мають 108 виробничих програм, зокрема, 51 по базовому й базовому насінництву і 57 програм із виробництва сертифікованого насіння [10].

Наявні потужності дають змогу забезпечити 60% потреби у насінні товаровиробників області, з якого практично до 80% селекції ТОВ «Расава» Сквирського району, більша частина його вивозиться за межі області.

Для доведення насінневого матеріалу до якісних посівних кондицій в області функціонують дев'ять насіннеочисних заводів, із них сім спеціалізуються на очистці зернових культур і кукурудзи. Одним із найбільших насінневих заводів є СФГ «Агрофірми «Рогізнянська» Володарського району, який

значною мірою забезпечує потребу області у калібруванні гібридного насіння кукурудзи та доведення його якісних показників до високих сучасних вимог [11].

Аналіз групувань сільськогосподарських підприємств Київської області у 2011 році, які займалися виробництвом зернових, зокрема пшениці, ячменю та кукурудзи, показує пряму залежність між урожайністю зернових і витратами на вирощування: із підвищенням виробничих витрат на 1 га урожайність зростає. Так, при виробничих витратах 2182 грн на 1 га посіву пшениці товаровиробники зібрали до 15 ц /га, а за умови збільшення виробничих витрат на 53% (з 2603 до 3995 грн/га) урожайність зросла в 2,7 раза (рис. 2). При вирощуванні ячменю такі темпи зростання врожайності забезпечувалися підвищенням виробничих витрат на 1 га на 40% (з 2432 до 3416 грн/га) (рис. 3). Подібна ситуація спостерігається при виробництві кукурудзи, зростання врожайності якої з 50 до 130 ц/га було можливим при збільшенні виробничих витрат на 1 га на 45 % (з 4933 грн до 7152 грн/га) (рис.4). У результаті підвищення урожайності, незважаючи на деякі різкі коливання, собівартість одиниці продукції всіх зазначених видів зернових у цілому має знижуваний тренд.

Нижнім порогом, що забезпечував дохідність виробництва пшениці товаровиробникам Київської області у 2011 році, була врожайність на рівні 25 ц/га, для ячменю – 20 ц, кукурудзи – нижче 50 ц/га, тобто в сучасних умовах при врожайності близько 15 ц/га виробництво не може бути рентабельним. Слід зазначити, що на початку ХХ ст. в Київській губернії з 1 га товаровиробники збирали пшениці 16 ц, ячменю – 12, а кукурудзи – 14 ц [9]. Як бачимо, в процесі розвитку зернової галузі зростала врожайність зернових. Такі зрушення відбулися не тільки завдяки кількісним змінам у виробничих витратах, але й через якісні зміни у їхній структурі. Без якісних змін існує певна «стеля» в результативних показниках, понад яку подальше підвищення врожайності чи зниження собівартості одиниці продукції можливе лише завдяки новітнім технологіям, зокрема у насінництві.

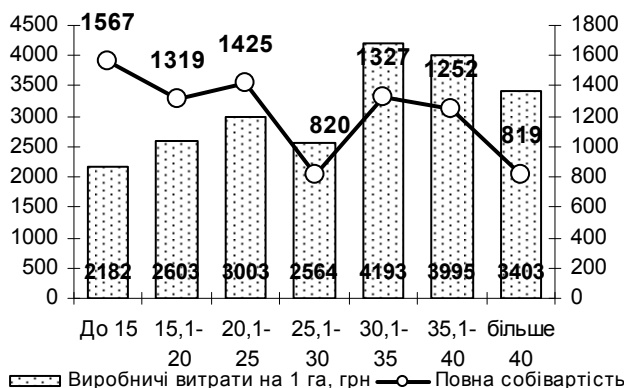

Рис. 2. Виробничі витрати та повна собівартість пшениці залежно від рівня врожайності у сільськогосподарських підприємствах Київської області у 2011 р.

Джерело: Розрахунки автора на основі даних статистичної форми № 50 –сг.

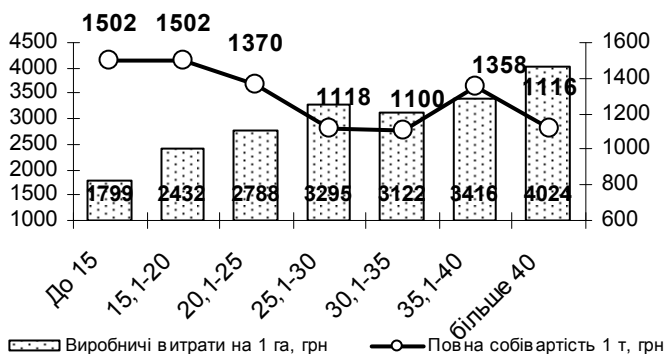

Рис. 3. Виробничі витрати та повна собівартість ячменю залежно від рівня врожайності у сільськогосподарських підприємствах Київської області у 2011 р.

Джерело: Розрахунки автора на основі даних статистичної форми № 50–сг.

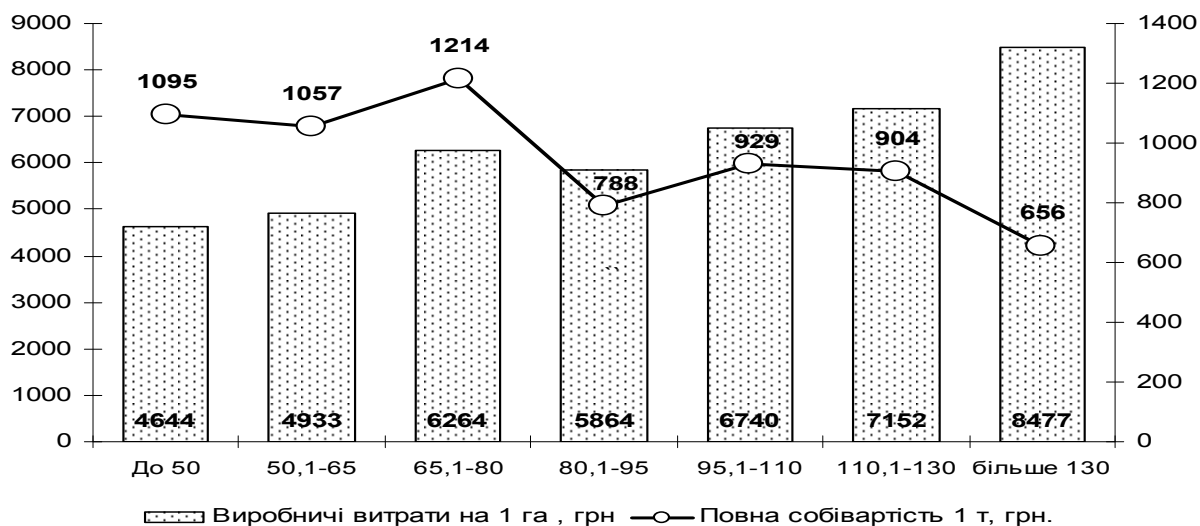

Рис. 4. Виробничі витрати та повна собівартість зерна кукурудзи залежно від рівня врожайності у сільськогосподарських підприємствах Київської області у 2011 р.

Джерело: Розрахунки автора на основі даних статистичної форми № 50–сг.

Висновки. Вища економічна ефективність виробництва й реалізації зернових у сільськогосподарських підприємствах Київській області порівняно з середніми показниками по Україні показує вищий технологічний рівень галузі. Більші обсяги внесення мінеральних (на 20%) та органічних (у 2 рази) добрив під зернові культури, а також використання високорепродукційного матері-

алу перспективних сортів, завдяки наявній у регіоні потужній базі для виробництва насіння зернових культур, забезпечують вищий рівень їх урожайності. За рахунок нижчих витрат на виробництво одиниці продукції та кращої її якості забезпечується вища конкурентоспроможність зерновиробників Київської області порівняно з іншими регіонами.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методологія, аналіз: моногр. / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2005. – 290 с.
2. Боднар О.В. Економічна ефективність виробництва зерна / О.В.Боднар/ Вісн. Сумського нац. аграр. ун-ту. Серія «Фінанси і кредит». – 2009. – Вип. 2(27). – С. 277–282.

3. Борхунов Н. Цены, ценовые отношения и ценообразование в АПК / Н. Борхунов, А. Зарук // АПК: экономика, управление. – 2011. – №7. – С. 40–45.
4. Лукинов И.И. Эволюция экономических систем / Лукинов И.И. – М.: «Экономика». – 2002. – 566 с.
5. Пасхавер Б.Й. Цінова конкурентність аграрного сектора / Б.Й. Пасхавер/ Економіка України. – 2007. – №1. – С. 78–87.
6. Саблук П.Т. Економічні важелі розвитку конкурентоспроможного агропромислового виробництва // Перспективи становлення конкурентоспроможної регіональної економіки. – Матер. шостого Пленуму Співки економістів України та Міжнар. наук.-практ. конф.; під заг. ред. В.В. Осокольського. – К., 2007. – 404 с.
7. Система організаційно-економічних механізмів функціонування основних агропродовольчих підкомплексів рослинництва України / за ред. О.М. Шпичака. – К.: ЗАТ «Нічлава», 2009. – 406 с.
8. Худолій Л.М. Економічний механізм формування і функціонування ринку зерна в Україні: моногр. / Л.М. Худолій. – К.: ІАЕ, 1998. – 212 с.
9. Шпичак О.М. Сільське господарство України на початку та в кінці ХХ ст. / О.М. Шпичак. – К.: ІАЕ. – 2000. – 74 с.
10. Головне управління агропромислового розвитку Київської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kyiv-obl.gov.ua/>.
11. Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/>.
12. Błażejczyk-Majka Lucyna, Kala Radosław, Maciejewski Krzysztof Productivity and efficiency of large and small field crop farms and mixed farms of the old and new EU regions / Lucyna Błażejczyk-Majka, Radosław Kala, Krzysztof Maciejewski/ Agricultural economics – Czech. – 2012. – № 2 (58) С. 61–171 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.agriculturejournals.cz>.
13. Scoppola Margherita Economies of scale and market structure in international grain trade / Margherita Scoppola // Agricultural Economics. – 2007. – Volume 37. – Issue 2-3. – P. 277–291.
14. Wilson William, Dahl Bruce Costs and Risks of Segregating GM Wheat in Canada / William W. Wilson, Bruce Dahl // Canadian Journal of Agricultural Economics. – 2006. – Volume 54. – Issue 3. – P. 341–359.
15. Zhou Zhang, Tian Wei Supply and demand estimates for feed grains in China / Zhang Y. Zhou, Wei M. Tian // Agricultural Economics. – 2008. – Volume 54. – Issue 3. – P. 111–122.

Стаття надійшла до редакції 13.03.2013 р.

*

УДК 338.43

О.Ю. ШАЛЕВСЬКА, аспірант*
Луганський національний аграрний університет

Удосконалення механізму мотивації праці в молокопереробних підприємствах

Постановка проблеми. Молочна галузь України переживає важкі часи через негативні наслідки фінансової кризи. Це пов'язано зі скороченням поголів'я великої рогатої худоби, зниженням попиту на молочні продукти, використанням широкого спектра замінників і штучних інгредієнтів у молочній продукції, імпортом не завжди якісної молочної сировини тощо. В цілому сучасний стан агропромислового комплексу України характеризується низьким рівнем соціальної інфраструктури, продуктивності

праці й заробітної плати; зниженням мотивації сільськогосподарських працівників. Як відомо, трудові ресурси є основою всіх виробничих відносин, тому в умовах вступу України до СОТ їм необхідно приділяти особливу увагу.

Основним джерелом поліпшення фінансового стану молокопереробних підприємств є забезпечення заінтересованості працівників у досягненні бажаних результатів. Висока плинність кадрів на селі зумовлена негативним мотиваційним кліматом та відсутністю дійового механізму відповідальності керівників за ухвалені рішення.

Отже, в сучасних умовах однією з основних проблем є пошук найефективніших спо-

* Науковий керівник – М.В. Зось-Кіор, кандидат економічних наук, доцент.

© О.Ю. Шалевська, 2013